

СТАНОВИЩЕ

От проф. дн Елка Кирилова Янакиева

На дисертационния труд представен за присъждане на образователно-квалификационна степен „доктор“ по професионално направление 1.2

Педагогика (предучилищна педагогика).

Тема на дисертацията:

ХУДОЖЕСТВЕНО-ЕСТЕТИЧЕСКОТО РАЗВИТИЕ – ОСНОВА ЗА ИНЕГРИРАНЕ НА ОБРАЗОВАТЕЛНОТО СЪДЪРЖАНИЕ В ПРЕДУЧИЛИЩНА ВЪЗРАСТ

Автор: Милена Емилова Кирниколова

Научен ръководител: проф. дн Лучия Малинова

СУ „Св. Климент Охридски“

Факултет по науки за образованието и изкуствата

Катедра „Предучилищна и медийна педагогика“

Българските педагози традиционно разглеждат педагогическия процес в детската градина като цялостна динамична система, в която се детерминират интегративни процеси, осигуряващи единството и икономичността на всички педагогически процеси. **Дисертационният труд** на Милена Кирниколова е с подчертана и безспорна актуалност поради факта, че той подкрепя тази тенденция, в него са развити научни идеи, които показват ролята на художествено-естетическите дейности за интегриране на образователното съдържание и за педагогическата технология, въвеждаща това образователно съдържание в педагогическия процес. Ще отбележа, че независимо от значителния брой изследвания не бихме могли да приемем, че темата е разработена. Една от причините е бързото развитие на информационните технологии и свързаните с това промени на детството.

1. Концептуални основи на дисертационното изследване

Милена Кирниколова *методологически правилно* е определила структурата на дисертационното си изследване, разработила е и неговата *логическа последователност*, позволяваща изследването да отговаря на поставените научно-изследователски задачи. Тя адекватно е определила *обекта* на изследването, който поражда проблемната ситуация, поради това целта на изследването е реалистична и съвременна. На основата на *предмета на изследването* Милена Кирниколова е формулирала сложна *хипотеза*, разкриваща се от три различни аспекта. Основният *изследователски метод* (педагогическия експеримент) е използван като

инструмент, благодарение на който е събран фактическия материал на изследването. *Диагностичните методики* са подбрани с оглед на целите и задачите на изследването и са съобразени с възрастовите анатомо-физиологически и психически особености на децата. Обяснени са *критериите и показателите* по които се диагностицира художествено-естетическото развитие на децата. Използвани са адекватни статистически *методи*.

2. Научни и научно-приложни приноси

○ Проведеното изследване е изцяло в областта на предучилищната педагогика и отчасти е повлияно от педагогическите технологии, имащи за предмет художествено-естетическите видове детска дейност.

○ Направен е опит интегративния подход да бъде приложен методологически; той е позволил да се обхване широк периметър от педагогически явления, детерминиращи чрез себе си художествено-естетическото развитие на детето от предучилищна възраст.

○ Изследването е сложно компаративистко, това е постигнато чрез: а). изследване на състоянието на обекта и решаване на противоречията, породени от него в други страни; б). направен е опит да бъдат сравнени програмните системи на тези страни. На тази основа са се оформили нови ориентири, определящи изследователската стратегия на Милена Кирниколова. *Не одобрявам включването на този компаративистки анализ*, защото той не е свързан с предмета на дисертационното изследване – това е хитър ход за избягване на сериозен и задълбочен теоретичен анализ на изследванията на художествено-естетическото развитие на децата и на идеите за интегративност в научната област на предучилищната педагогика, както и на тяхната взаимовръзка. Тук имаме работа с подмяна на предмета на изследването, за съжаление.

○ Определен е приноса на различните видове изкуства за художествено-естетическото развитие на децата от предучилищна възраст и е анализиран специфичния принос на синтетичните видове. Този анализ също би трябвало по-тесно да бъде обвързан с основната идея на изследването и да детерминира нейното развитие.

○ Представен е спектър от различни педагого-технологични методи и похвати за интегриране на познавателното съдържание на основата на психолого-педагогическата концепция за художествено-естетическото развитие на децата.

○ Показани са функциите на дейностния подход като детерминантен фактор на художествено-естетическото развитие в условията на интегриране на образователното съдържание в детската градина.

Съдържанието на **автореферата** съответства на съдържанието на дисертацията. Той е структуриран съобразно всички изисквания. В него е включена *обективна справка за научните приноси*.

Милена Кирниколова е представила **3 самостоятелни публикации**, отговарящи на темата и съдържанието на дисертационния труд. Те са представени на различни научни форуми (1 – научно-практическа конференция, 2 – научно-практически форум; 1 – участие в кръгла маса)

В дисертационния труд, автореферата и представените научни публикации *не откриват плагиатство, научните източници са цитирани коректно, не са нарушени авторските права, и правата на интелектуалната собственост на никого*. Документите и материалите представени от Милена Кирниколова *отговарят на всички изисквания* на нормативната уредба, специално на „Закон за развитие на академичния състав в Република България“, Правилника за неговото приложение, както и на Правилника за условията и реда на придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ „Св. Климент Охридски“.

3. Забележки, препоръки, въпроси

В теоретичната част на дисертацията трябваше по-ярко и по-задълбочено да се открие и направи психологически и педагогически анализ на художествено-естетическото развитие на децата. На тази основа вече по-точно и научно по-задълбочено да се открият ролята на интегрирането на образователното съдържание, както и по-аргументирано да се определят основните положения на педагогическия експеримент.

Препоръчвам на Милена Кирниколова да се придържа по-стриктно към изследователските идеи, дисциплинирано да ги следи и да ги оставя те да я водят без отклонения от основната идея на изследването. Освен това считам, че продължавайки да работи върху темата си, е необходимо да обърне повече внимание на връзката на предучилищната педагогика с психологията на развитието и с другите науки (изкуствознание).

Към Милена Кирниколова имам следните **въпроси**:

○ Художествено-естетическото развитие протича в рамките на възрастовите особености на децата и не може да ги надхвърли. В този смисъл за тях прекрасното е недостъпно (то не може да бъде възприето и оценено, а още по-малко да бъде създадено, освен в редки изключения). Тогава защо говорим за художествено развитие и защо го обединяваме с естетическото?

○ При анализа на предмета на вашето изследване възниква въпроса за генезиса на вашата научна идея за търсене на влиянието на интегрирането на образователното съдържание върху художествено-естетическото развитие. Отбелязали сте заслугите на Драган Цанков и

Никола Живков и сте пренебрегнали приноса на български автори, които са направили съществен принос след тях. Как е бил решен този въпрос в курсовете за детски учителки на проф. Кацаров? Как е бил решен в американската детска градина под влияние на модерните тогава идеи на Елисавета Харисън? Как се е развивала идеята за художествено-естетическото развитие на децата след това? Кои са идеите на вашия научен ръководител по този въпрос и какво влияние оказаха те върху разработката на вашата дисертация?

○ Направили сте анализ на интегрирането на образователното съдържание в програмните системи за предучилищното образование в детските градини в Европейския съюз. Вече споменах, че това е отклонение от основната идея на вашето изследване, но въпреки това ще задам въпросите си. Защо анализирахте програмните системи, а не анализирахте концепциите на учените от съответните страни? Защо Европейския съюз, а не Европа като цяло? Влиянието на руската научна школа (от периода на СССР), върху развитието на българските идеи за художествено-естетическо развитие е огромно и то инерционно все още е такова. Интегративният подход (чрез изкуствата и по повод на художествено-естетическото развитие на децата) в българската предучилищна педагогика дойде от Нина Ветлугина, от нейната идея за комплексните занятия (сега педагогически ситуации), в които един обект се разглежда от позициите на различни видове изкуство. Това тласна педагогическата практика и българските научни изследвания в една определена посока, а вашето изследване е част и продължение на изследванията точно в тази посока. То е следваща крачка – интегриране на изкуствата в цялостния образователен процес. Нещо съществено следва да прибавим – българските изследвания за художествено-естетическото развитие на децата също имат силно влияние в СССР. Пример в това отношение е дисертационното изследване на Цонка Шейтанова, което е защитено там, но изследванията са направени тук, на базата на българското декоративно-приложно изкуство. В момента нито едно руско изследване на естетическото развитие на децата от предучилищна възраст не минава без да се отбележи нейния принос. Запозната ли сте с това изследване и каква е вашата оценка за него?

○ Запозната ли сте с изследването („голямата“ докторска дисертация) на Петър Николов, което през 1985 г. излиза във вид на книга и носи заглавието „Интегралният подход в педагогическия процес“? По какво вашата концепция за интегративността се различава от неговата? Защо сте се отказали да използвате неговата теория като методологическа основа на вашето изследване? Това е най-утвърдената и най-работещата за практиката концепция за интегративността в българската педагогика и би могла съществено да ви подкрепи.

В ЗАКЛЮЧЕНИЕ съдържанието на дисертацията отговаря на всички нормативни уредби, то е разработено самостоятелно и отговорно, научните приноси са налице. Затова си позволявам да предложа на уважаемото научно жури да присъди на **Милена Емилова Кирниколова** образователната и научна степен „**доктор**” в област на висше образование **1. Педагогически науки**, професионално направление **1.2 Педагогика (Предучилищна педагогика)**.

София
.....
20.08.2020

Рецензент.....
проф.дн Елка Янакиева

OPINION

By Prof. Elka Kirilova Yanakieva, DSc

On the dissertation presented for the award of educational and scientific degree "Doctor" in professional field 1.2 Pedagogy (preschool pedagogy).

Dissertation topic:

ARTISTIC AND AESTHETIC DEVELOPMENT – A BASIS FOR INTEGRATION OF EDUCATIONAL CONTENT IN PRESCHOOL AGE

Author: Milena Emilova Kirnikolova

Scientific adviser: Prof. Luchia Malinova, DSc

SU “St. Kliment Ohridski”

Faculty of Preschool and Primary School Education

Department of Preschool and Media Pedagogy

Bulgarian pedagogues traditionally consider the pedagogical process in kindergarten as a complete dynamic system in which integrative processes are determined, ensuring the unity and economy of all pedagogical processes. **Milena Kirnikolova's dissertation** is of emphasized and indisputable relevance due to the fact that it supports this trend, it has developed scientific ideas that show the role of artistic and aesthetic activities for the integration of educational content and pedagogical technology, introducing this educational content in the pedagogical process. I will note that despite the significant number of studies, we could not assume that the topic was studied in depth. One of the reasons is the rapid development of information technology and the changes in childhood related to this.

4. Conceptual bases of the dissertation research

Milena Kirnikolova *methodologically correctly* determined the structure of her dissertation research, she also developed its logical sequence, allowing the research to meet the set research tasks. She has adequately identified the *focus* of the study that gives rise to the problem situation, therefore the purpose of the study is realistic and timely. Based on the *object of the research*, Milena Kirnikolova has formulated a complex *hypothesis*, revealed from three different aspects. The main *research method* (pedagogical experiment) was used as a tool, thanks to which the factual material of the research was collected. The *diagnostic methods* were selected in view of the objectives and tasks of the study and are consistent with the age anatomical, physiological and mental characteristics of children. The *criteria and indicators* by which the artistic and

aesthetic development of children is diagnosed are explained. Adequate statistical *methods* were used.

5. Scientific and applied contributions

- The conducted research is entirely in the field of preschool pedagogy and is partly influenced by the pedagogical technologies, having as their focus the artistic and aesthetic types of children's activity.

- An attempt has been made to apply the integrative approach applied methodologically; it has allowed to cover a wide perimeter of pedagogical phenomena, which determine the artistic and aesthetic development of the child from preschool age.

- The study is complex comparative, this is achieved through: a). research of the condition of the object and resolving the contradictions caused by it in other countries; b). an attempt was made to compare the software systems of these countries. On this basis, new guidelines have been formed, defining the research strategy of Milena Kirnikolova. *I do not approve of the inclusion of this comparative analysis*, because it is not related to the focus of the dissertation research - it is a clever move to avoid a serious and in-depth theoretical analysis of research on children's artistic and aesthetic development and ideas for integration in preschool pedagogy, as well as their relationship. Unfortunately, here we are dealing with the replacement of the focus of research.

- The contribution of the different types of arts for the artistic and aesthetic development of the preschool children is determined and the specific contribution of the synthetic types is analyzed. This analysis should also be more closely linked to the main idea of the study and determine its development.

- The research presents a spectrum of different pedagogical and technological methods and techniques for integrating the cognitive content on the basis of the psychological and pedagogical concept for the artistic and aesthetic development of children.

- It shows the functions of the activity approach as a determinant factor of the artistic and aesthetic development in the conditions of integration of the educational content in the kindergarten.

The content of the **abstract** corresponds to the content of the dissertation. It is structured according to all requirements. It includes *an objective report on scientific contributions*.

Milena Kirnikolova has presented **3 publications**, corresponding to the topic and content of the dissertation. They were presented at various scientific forums (1 - scientific-practical conference, 2 - scientific-practical forum; 1 - participation in a round table conference).

I did not find any plagiarism in the dissertation, the abstract or in the presented scientific publications, the scientific sources were cited correctly, the

copyrights and the intellectual property rights were not violated. The documents and materials submitted by Milena Kirnikolova *meet all the requirements* of the legislation, especially the "Law on the Development of Academic Staff in the Republic of Bulgaria", the Regulations for its implementation, as well as the Regulations on the terms and conditions for obtaining scientific degrees and occupying academic positions at Sofia University "St. Kliment Ohridski".

6. Remarks, recommendations, questions

In the theoretical part of the dissertation it was necessary to highlight and make a psychological and pedagogical analysis of the artistic and aesthetic development of children more vividly and in depth. On this basis, the role of the integration of the educational content should be highlighted more precisely and scientifically in depth, as well as the main provisions of the pedagogical experiment should be determined with more arguments.

I recommend that Milena Kirnikolova adhere more strictly to the research ideas, follow them in a disciplined manner and let them lead her without deviations from the main idea of the research. In addition, I believe that while she continues to work on the topic, it is necessary that she should pay more attention to the connection of preschool pedagogy with developmental psychology and other sciences (art history).

I want to ask Milena Kirnikolova the following **questions**:

- The artistic and aesthetic development takes place within the age peculiarities of the children and cannot exceed them. In this sense, the beautiful is inaccessible to them (it cannot be perceived and appreciated, much less created, except in rare exceptions). Then why do we talk about artistic development and why do we combine it with the aesthetic one?

- In the analysis of the focus of your research the question arises about the genesis of your scientific idea for searching for the influence of the integration of the educational content on the artistic and aesthetic development. You have noted the merits of Dragan Tsankov and Nikola Zhivkov and you have neglected the contribution of Bulgarian authors who have made significant contributions after them. How was this issue resolved in Prof. Katsarov's courses for children's teachers? How was it resolved in the American kindergarten under the influence of the then modern ideas of Elizabeth Harrison? How did the idea of children's artistic and aesthetic development develop after that? What are your scientific adviser's ideas on this issue and what impact did they have on the preparation of your dissertation?

- You have made an analysis of the integration of educational content in the program systems for preschool education in kindergartens in the European Union. I have already mentioned that this is a deviation from the basic idea of your research, but I will ask my questions nonetheless. Why did you analyze the software systems and did not analyze the concepts of the scientists from the respective countries? Why did you analyze only the European Union and not

Europe as a whole? The influence of the Russian scientific school (from the period of the USSR) on the development of the Bulgarian ideas for artistic and aesthetic development is enormous and it still has its influence. The integrative approach (through the arts and on the occasion of the artistic and aesthetic development of children) in Bulgarian preschool pedagogy came from Nina Vetlugina, from her idea of complex classes (now pedagogical situations) in which an object is considered from the standpoint of different arts. This has pushed the pedagogical practice and the Bulgarian scientific research in a certain direction, and your research is a part and continuation of the research in this direction. It is the next step - integrating the arts into the overall educational process. We should add something important - Bulgarian research on the artistic and aesthetic development of children also has a strong influence in the USSR. An example in this respect is the dissertation research of Tsonka Sheitanova, which was defended there, but the research was done here, based on the Bulgarian decorative and applied arts. Currently, no Russian study of the aesthetic development of preschool children neglects her contributions and merits. Are you familiar with her study and what is your assessment of it?

○ Are you familiar with the research (the doctoral dissertation for DSc) of Petar Nikolov, which was published in 1985 in the form of a book and was entitled "The integrated approach in the pedagogical process"? How does your concept of integrativeness differ from his? Why did you refuse to use his theory as a methodological basis for your research? This is the most established and effective practice concept of integrativeness in Bulgarian pedagogy and could significantly support your dissertation.

IN CONCLUSION, the content of the dissertation corresponds to all regulations, it is prepared independently and responsibly, the scientific contributions are available. Therefore, I allow myself to propose to the esteemed scientific jury to award **Milena Emilova Kirnikolova** the educational and scientific degree "**Doctor**" in the field of higher education **1. Pedagogical sciences**, professional field **1.2 Pedagogy (Preschool pedagogy)**.

Sofia
20.08.2020

Reviewer.....
Prof. Elka Yanakieva, DSc